

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

(Ε): Επιλογής, (ΓΥ): Γενικού Υποβάθρου, Κλάδος 300

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ημέρες και ώρες μαθήματος:

Πέμπτη 13:00-17:00, Αμφ. 9

Κωδικός μαθήματος: BSO142

Λιδάσκουσα/ων:

Καθηγήτρια Φ. Τσιμπιρίδου, ft@uom.edu.gr

Καθηγητής Ι. Μάνος, imanos@uom.edu.gr

Επικουρικό διδακτικό έργο:

Παναγιώτα Ανδριανοπούλου, υποψήφια διδάκτορας, Τμήμα ΒΣΑΣ

Κριστίνα Γκρομπάλλι, υποψήφια διδάκτορας, Τμήμα ΒΣΑΣ

1. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Το μάθημα αποτελεί μία εισαγωγή στις Σπουδές Περιοχής, τη συνδυαστική δηλαδή μελέτη ολόκληρων γεωγραφικών περιοχών μέσα από διαφορετικά επιστημονικά πεδία. Με αφετηρία την εθνογραφική έρευνα πεδίου και την ανθρωπολογική ανάλυση διερευνάται η καθιέρωση ενός κλάδου κριτικών Σπουδών Περιοχής και, παράλληλα, αναδεικνύεται ο ρόλος που έπαιξαν στη συστηματοποίησή του η ανθρωπολογία, η ιστορία, οι σπουδές του πολιτισμού και η πολιτική οικονομία.

Αρχικά, εξετάζεται το πολιτικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Αποικιοκρατίας και η ιδεολογία του εξελικτισμού στη συνάντησή τους με την Ανθρωπολογία (2ο μισό του 19ου αιώνα). Πρόκειται για τη συνθήκη που οδηγεί στην εδραίωση των Σπουδών Περιοχής στον Δυτικό κόσμο, με την παγίωση των σχέσεων εξουσίας και της πολιτισμικής ηγεμονίας της Δύσης επί των «Άλλων», ευρωπαϊκών και μη, κοινωνιών και πολιτισμών. Ταυτόχρονα, το μάθημα συζητά το ρόλο της Λαογραφίας, ως της επιστήμης, η οποία συνέβαλε στη συγκρότηση της νεοελληνικής εθνικής ταυτότητας και αποτέλεσε την παρακαταθήκη μιας ακαδημαϊκής παράδοσης. Η Κοινωνική Ανθρωπολογία καλείται να συνομιλήσει με τη Λαογραφία για την μελέτη και κριτική κατανόηση του νεοελληνικού πολιτισμού, έτσι όπως αυτός ορίζεται σε σχέση με την Ευρωπαϊκή νεωτερικότητα και τους γείτονες, αλλά και τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης.

Μετά το 1950, η εμφάνιση της ανθρωπολογίας στην Ελλάδα, και την ευρύτερη περιοχή, σηματοδοτεί την έναρξη του νέου επιστημονικού ενδιαφέροντος για τα άκρα και τις γειτονίες της Ευρώπης (Βαλκάνια, Μεσόγειος, Μέση Ανατολή) και καθιερώνει την εθνογραφική έρευνα ως το μεθοδολογικό εργαλείο μελέτης του «Άλλου» και του «Αλλού». Η νέα αυτή προσέγγιση θέτει τα θεμέλια για την καθιέρωση ενός νέου τύπου Σπουδών Περιοχής, οι οποίες διέπονται από διεπιστημονικότητα και στέκονται κριτικά απέναντι στις επιστημολογικές και πολιτικές παραδόσεις της Αποικιοκρατίας και της ευρωπαϊκής αποικιοποίησης.

Το μάθημα αξιοποιεί παραδείγματα από πεδία μελέτης και θεματικές της εθνογραφικής έρευνας, εντός και εκτός Ελλάδας, για να συζητήσει ζητήματα παράδοσης και νεωτερικότητας και κοινωνικών μετασχηματισμών,

τα οποία σχετίζονται με την παραγωγή αυτογνωσίας και κριτικής γνώσης για το παρόν και το παρελθόν, τους εαυτούς και τους γείτονες σε Βαλκάνια, Αν. Ευρώπη, Μεσόγειο και Μέση Ανατολή.

Παράλληλα αναδεικνύει το «γιατί ο κόσμος χρειάζεται την ανθρωπολογία», τόσο γενικά, σε ό,τι αφορά στην κοινωνική ανάλυση και την πολιτισμική κατανόηση, όσο και ειδικά: αφενός στις πολιτικές για τον πολιτισμό και την αξιοποίηση της παράδοσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς, αφετέρου στην παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων για τη διαχείριση των διαπολιτισμικών συναντήσεων με τους γείτονες, τους μετανάστες και τους ξένους.

2. ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΚΑΙ ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΣΤΟΧΟΘΕΣΙΑ

- Εισαγωγή στις θεμελιώδεις έννοιες, θεωρίες και μεθόδους έρευνας της επιστήμης της Ανθρωπολογίας.
- Εξοικείωση και κατανόηση των τρόπων με τους οποίους η Ανθρωπολογία περιγράφει, αναλύει και επεξηγεί τον πολιτισμό, την κοινωνία, την ετερότητα.
- Ανάδειξη της χρησιμότητας της εθνογραφικής μεθόδου ως εργαλείου κοινωνικής ανάλυσης και διαπολιτισμικής κατανόησης.
- Κριτική προσέγγιση των Σπουδών Περιοχής μέσα από τη μελέτη του πολιτισμικού υπόβαθρου και τη συνάντηση περιοχών και ανθρώπων στα Βαλκάνια, τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή με την Ευρωπαϊκή Νεωτερικότητα, την Αποικιοκρατία και την Παγκοσμιοποίηση.
- Προσδιορισμός και ανάδειξη των εξειδικευμένων γνώσεων και δεξιοτήτων, τις οποίες παράσχει η επιστήμη της Ανθρωπολογίας ως επαγγελματικά εφόδια στο σύγχρονο, εγχώριο και διεθνές, γίνεσθαι (Βλ. διαμόρφωση ειδίκευσης στο ΒΣΑΣ με Πρωτεύον Επιστημονικό Πεδίο «Κοινωνική Ανθρωπολογία, Ιστορία και Σπουδές του Πολιτισμού» αλλά και Δευτερεύοντα Επιστημονικό Κλάδο, «Κοινωνική Ανθρωπολογία»).

3. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνονται θεματικά και ημερολογιακά οι εβδομαδιαίες ενότητες και οι υπόλοιπες δράσεις που έχουν οργανωθεί στο πλαίσιο του μαθήματος.

Διδακτική Εβδομάδα	Θεματική Ενότητα	
1	Εισαγωγή στο μάθημα – Εκπαιδευτική διαδικασία και κεντρικές θεματικές: Εθνογραφία, Λαογραφία, Αποικιοκρατία, Σπουδές Περιοχής	ΜΑΝΟΣ
2	Αποικιοκρατία και Ανθρωπολογία – Η Δύση, οι Λοιποί και η μελέτη του «Άλλου» και του «Αλλού»	ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ
3	Η ανθρωπολογία ως η επιστήμη της κατανόησης των «Άλλων»: Εθνογραφική έρευνα και η μελέτη της ετερότητας	ΜΑΝΟΣ
4	19ος αιώνας, Λαογραφία και ελληνική ταυτότητα – Η αναζήτηση της ελληνικότητας ανάμεσα στον μοντερνισμό, την παράδοση και την ιδεολογία	ΜΑΝΟΣ ΓΚΡΟΜΠΑΛΛΙ
5	Η Ανθρωπολογία γυρνά σπίτι της – Ανθρωπολογική έρευνα στην Ελλάδα και τη Μεσόγειο	ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ
6	Ανθρωπολογία και Υλικός Πολιτισμός – Πολιτιστική διαχείριση, λαογραφικά, εθνολογικά και εθνογραφικά μουσεία	ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
7	Ξένοι ανθρωπολόγοι στην Ελλάδα: Η ελληνική κοινωνία ως αντικείμενο έρευνας	ΜΑΝΟΣ ΓΚΡΟΜΠΑΛΛΙ
8	Η μελέτη της ετερότητας εντός/εκτός Ελλάδας –	ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ

Διδακτική Εβδομάδα	Θεματική Ενότητα	
	Σύγχρονες εθνογραφίες I	
9	Η μελέτη της ετερότητας εντός/εκτός Ελλάδας – Σύγχρονες εθνογραφίες II	ΜΑΝΟΣ ΓΚΡΟΜΠΑΛΛΙ
10	Ανθρωπολογία και Σπουδές του Πολιτισμού – Κινηματογράφος, ντοκιμαντέρ, λογοτεχνία και η πολιτισμική μετάφραση στη μελέτη «γειτονικών» κοινωνιών (Τουρκία, Μέση Ανατολή, Αφρική)	ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ
11	Κριτικές Σπουδές Περιοχής μετά την Αποικιοκρατία – Αποαποικιοποίηση της γνώσης, δημόσια ανθρωπολογία, φύλο και πολιτικές συμπερίληψης	ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ
12	Η μελέτη του πολιτισμού – Από τον εξωτισμό στην κατανόηση και τη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς	ΤΣΙΜΠΙΡΙΔΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
13	Προφορικές παρουσιάσεις των γραπτών εργασιών	ΜΑΝΟΣ

4. ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Το μάθημα πραγματοποιείται μέσω συνδυασμού **θεωρητικών διαλέξεων, συμμετοχικών συζητήσεων, παρουσίασης και ανάλυσης εθνογραφικών παραδειγμάτων, προβολών οπτικοακουστικού υλικού (εθνογραφικά φιλμ) και εισηγήσεων προσκεκλημένων/ων ερευνητών/ριών** με εξειδίκευση στις περιοχές και θεματικές του μαθήματος. Κατά τη διάρκεια κάποιων εβδομαδιαίων μαθημάτων μπορούν να πραγματοποιούνται σύντομες ασκήσεις, ατομικές ή σε ομάδες, με στόχο την επεξεργασία κειμένων, τη συζήτηση βασικών εννοιών και τη διατύπωση ερωτημάτων. Οι πρακτικές αυτές υποστηρίζουν τη σταδιακή εξοικείωση με την ανθρωπολογική παρατήρηση και σκέψη, την καλλιέργεια συνεργασίας και την ανάπτυξη ερευνητικού προσανατολισμού μέσα στο μάθημα.

5. OPENECLASS – ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Το μάθημα αξιοποιεί την Πλατφόρμα Τηλεκπαίδευσης Open eClass (<https://openecclass.uom.gr/courses/BSO142/>), όπου θα αναρτάται υποστηρικτικό υλικό για τις εβδομαδιαίες ενότητες, καθώς και ανακοινώσεις και χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με τη διεξαγωγή του μαθήματος. **Συνιστάται στους/στις φοιτητές/τριες να επισκέπτονται τακτικά τον ηλεκτρονικό χώρο του μαθήματος** για να παραμένουν ενήμεροι/ες για το περιεχόμενο και τις δραστηριότητες.

6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ – ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΥΛΗ - ΤΕΛΙΚΟΣ ΒΑΘΜΟΣ

Ο τρόπος αξιολόγησης των συμμετεχόντων/ουσών στο μάθημα και ο τελικός βαθμός θα βασίζεται στην κριτική αποτίμηση του υλικού που θα χρησιμοποιηθεί στο μάθημα και των σχετικών με αυτό κειμένων. Ο τελικός βαθμός θα προκύψει:

A. Τελική γραπτή εξέταση

- Η τελική γραπτή εξέταση στο τέλος του εξαμήνου είναι **υποχρεωτική** και αποτελεί τη βασική μορφή αξιολόγησης.
- Η **εξεταστέα ύλη** θα ανακοινωθεί στη διάρκεια του εξαμήνου.

B. Προαιρετική γραπτή εργασία

- Προβλέπεται επίσης η δυνατότητα εκπόνησης **προαιρετικής γραπτής εργασίας**, η οποία μπορεί να προσθέσει έως **2,5 μονάδες** στον τελικό βαθμό.

- Η εργασία αφορά τη συγγραφή ενός κειμένου **1.000–1.200 λέξεων** και πραγματοποιείται **ως ατομική εργασία στο σπίτι**, με βάση συγκεκριμένα κείμενα τα οποία θα προταθούν στη διάρκεια του εξαμήνου.
- Η γραπτή εργασία στοχεύει στη **σύνθεση γνώσεων** από τη θεματολογία του μαθήματος με παραδείγματα από την εθνογραφική πρακτική και τη θεωρητική ανάλυση.
- Για να κατοχυρωθεί η βαθμολόγηση της εργασίας, είναι **υποχρεωτική η προφορική παρουσίασή της** στην αίθουσα (**διάρκειας έως 10'**), στην **τελευταία εβδομάδα των μαθημάτων**.

7. ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Το προτεινόμενο εγχειρίδιο του μαθήματος:

- Eriksen Thomas Hylland, 2007, *Μικροί Τόποι, Μεγάλα Ζητήματα: Μια Εισαγωγή στην Κοινωνική και Πολιτισμική Ανθρωπολογία*, Εκδόσεις Κριτική.
- *Ελληνικές Αποικιακότητες* Ν. Κοσματόπουλος Π. Παπαηλία, Φ. Τσιμπιρίδου Σ. Θεοδοσίου, Δ. Λαλάκη (DÉCOLOINIZE HELLAS Επιμ. Εισαγωγή). <https://rosalux.gr/publication/ellinikes-apoikiakotites/>

8. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται τα κείμενα που υπάρχουν στις εβδομαδιαίες ενότητες του μαθήματος. Πρόκειται για άρθρα και κεφάλαια βιβλίων, τα οποία υπάρχουν σε πλήρη μορφή και συνδέονται με το περιεχόμενο ή/και τη δράση της κάθε ενότητας.

Παράλληλα, στη δικτυογραφία που ακολουθεί, μπορείτε να δείτε ενδεικτικά αναφορές και συζητήσεις στο δημόσιο λόγο σε θέματα που θα πραγματευτούμε στο μάθημα.

Δικτυογραφία

- https://www.efsyn.gr/politiki/synenteyxeis/212636_i-ekfrasi-eyropaikos-tropos-zois-myrizei-ratsismo
- https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/225550_i-ennoia-tis-apoikiokratias-kai-i-apoikiopoiisi-ton-ennoion
- https://www.efsyn.gr/nisides/247610_i-dysi-tis-metapoikiokratias
- <https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/2189549/i-asilliptes-thiriodies-ton-velgon-sto-kongko>

9. ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γενικά για την Ανθρωπολογία:

- Colleyn, Jean-Paul, 2005, *Στοιχεία Κοινωνικής και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας*, Εκδόσεις Πλέθρον.
- Erickson Paul, Murphy Liam, 2002, *Ιστορία της Ανθρωπολογικής Σκέψης*, Εκδόσεις Κριτική
- Evans-Pritchard E. E., 1991, *Κοινωνική Ανθρωπολογία*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα.
- Hendry, Joy, 2011, *Οι Κόσμοι που Μοιραζόμαστε: Εισαγωγή στην Πολιτισμική και Κοινωνική Ανθρωπολογία*, Εκδόσεις Κριτική
- Kuper Adam, 1989, *Ανθρωπολογία και Ανθρωπολόγοι: Η Σύγχρονη Βρετανική Σχολή*, Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Laburthe-Tolra, Philippe, Warnier, Jean-Pierre, 2003, *Εθνολογία - Ανθρωπολογία*, Εκδόσεις Κριτική.
- Levi-Strauss, Claude, 2000, *Θλιβεροί Τροπικοί*, Εκδόσεις Χατζηνικολή.
- Λιένχαρντ, Γκότφριντ, 1985, *Κοινωνική Ανθρωπολογία*, Εκδόσεις Gutenberg.
- Μαλινόφσκι, Μπρόνισλαβ, 1993, *Σεξουαλικότητα και Καταπίεση στην Πρωτόγονη Κοινωνία*, (επιμέλεια Θόδωρος Παραδέλλης - μετάφραση Άννα Σταματοπούλου), Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Νιτσιάκος Βασίλης, 2014, *Μία Κριτική Εισαγωγή στη Λαογραφία* [2^η Έκδοση], Εκδόσεις Κριτική.
- Σερεμετάκη, Νάντια, Κ., 2017, *Εισαγωγή στην Πολιτισμική Ανθρωπολογία*, Εκδόσεις Πεδίο.

- Τσιμπιρίδου, Φωτεινή, 2008 «Οριενταλισμός και πολιτικές της ανθρωπολογίας στη Μέση Ανατολή», στο Φ. Τσιμπιρίδου, Δ. Σταματόπουλος (επιμ.) *Οριενταλισμός στα όρια. Από τα Οθωμανικά Βαλκάνια στη σύγχρονη Μέση Ανατολή*, Αθήνα: Κριτική, σελ. 267-309
- Wolf, Eric, 2008, *Η Ευρώπη και οι Λαοί χωρίς Ιστορία*, Ελληνικά Γράμματα.
- Young, Robert, 2007, *Μεταποικιακή Θεωρία*, Εκδόσεις Πατάκη.

Για την εθνογραφική έρευνα:

- Barley Nigel, 2005, *Ο Ανυποψίαστος Ανθρωπολόγος: Σημειώσεις από μία Χωμάτινη Καλύβα*, Εκδόσεις Αιώρα.
- Γκέφου-Μαδιανού, Δήμητρα, 1998, *Ανθρωπολογική Θεωρία και Εθνογραφία*, Ελληνικά Γράμματα.
- Γκέφου-Μαδιανού, Δήμητρα, 1999, *Πολιτισμός και εθνογραφία: Από τον Εθνογραφικό Ρεαλισμό Στην Πολιτισμική Κριτική*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Copans Jean, 2004, *Επιτόπια Εθνολογική Έρευνα*, (επιμέλεια- μετάφραση Μάρκου Κατερίνα), Εκδόσεις Gutenberg.
- Cowan, Jane, K., 1998, *Η Πολιτική του Σώματος: Χορός και Κοινωνικότητα στη Βόρεια Ελλάδα*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Δαλκαβούκης, Βασίλης, Μάνος Ιωάννης, Βέικου Χριστίνα (Επιμ.), 2010, *Ανυποψίαστοι Ανθρωπολόγοι, Καχύποπτοι Φοιτητές: Διδάσκοντας την Ανθρωπολογία σε Αυτούς που δεν τη Χρειάζονται*, Εκδόσεις Κριτική.
- Eriksen Thomas Hylland, 2007, *Μικροί Τόποι, Μεγάλα Ζητήματα: Μια Εισαγωγή στην Κοινωνική και Πολιτισμική Ανθρωπολογία*, Εκδόσεις Κριτική. [Κεφ. 2]
- Herzfeld, Michael, 1998, *Η Ανθρωπολογία μέσα στον Καθρέφτη: Κριτική Εθνογραφία της Ελλάδας και της Ευρώπης*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Herzfeld, Michael, 2002, *Πάλι Δικά μας: Λαογραφία, Ιδεολογία και η Διαμόρφωση της Σύγχρονης Ελλάδας*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Handman, Marie-Elisabeth, 1987, *Βία και Πονηριά: Αντρες και Γυναίκες σ' ένα Ελληνικό Χωριό*, Εκδόσεις Καστανιώτης.
- Hollis, Martin, 2005, *Φιλοσοφία των Κοινωνικών Επιστημών: Μια Εισαγωγή*, Εκδόσεις Κριτική
- Ιωσηφίδης, Θεόδωρος, 2017, *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Εκδόσεις Τζιόλα.
- Laburthe-Tolra, Philippe, Warnier, Jean-Pierre, 2003, *Εθνολογία – Ανθρωπολογία*, Εκδόσεις Κριτική, σ. 403-421 (Η Έρευνα).
- Παπαταξιάρχης, Ευθύμιος, (Επιμ.), 2006, *Περιπέτειες της Ετερότητας: Η Παραγωγή της Πολιτισμικής Διαφοράς στη Σημερινή Ελλάδα*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Robson, Colin, 2007, *Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου*, Εκδόσεις Gutenberg.

Για τη μετα-αποικιακή θεωρία και την κριτική για τις Σπουδές Περιοχής

- Αθανασίου Α., Καραβαντά Μ., Λαλιώτου Ι., Παπαηλία Π. (επιμ.), 2016, *Αποδομώντας την Αποικιοκρατία: Θεωρία και Πολιτική της Μετααποικιακής Κριτικής*, Αθήνα: Νήσος.
- Asad, Talal (Ed.), 1973, *Anthropology and the Colonial Encounter*, London: Ithaca Press.
- Herzfeld, Michael, 2002, "The Absent Presence: Discourses of Crypto-Colonialism", *The South Atlantic Quarterly*, τ. 101(4), σελ. 899-926.
- Calotychos, Vangelis, 2003, *Modern Greece: A Cultural Poetics*, Oxford: Berg.
- Herzfeld, Michael, 2013, "The Social Production of Difference in the Global Hierarchy of Value. Stereotypes and Transnational experience in Greece and the Balkans" (σελ. 19-30), στο F. Tsibiridou & N. Palantzas (Eds), *Myths of the Other in the Balkans. Representations, Social Practices, Performances*. Thessaloniki: (eBook ISBN 978-960-8096-05-9) <http://online.anyflip.com/wiwn/vglf/mobile/index.html>
- Manolova, Polina, Kusic, Katarina, Lottholz, Phiipp (Eds), 2019, *Decolonial Theory and Practice in South Eastern Europe*, Special Issue 3/1019.

https://www.researchgate.net/publication/332093301_Decolonial_Theory_and_Practice_in_Southeast_Europe

- Φλιτούρης Λάμπρος, 2014, *Αποικιακές Αυτοκρατορίες*, Εκδόσεις Ασίνη.